

Viktoriya HERASYMENKO

POLITYKA FEDERACJI ROSYJSKIEJ WOBEC OBSZARU POSTRADZIECKIEGO W ŚWIETLE PARADYGMATU REALISTYCZNEGO

Abstrakt:

Paradygmat realistyczny oparty jest na państwowocentrycznym postrzeganiu stosunków międzynarodowych. Państwa, realizując własne interesy, dążą do zwiększenia potęgi, posługując się przy tym szeroką gamą środków i metod. W celu osiągnięcia maksymalnej skuteczności na arenie międzynarodowej, państwa prowadzą politykę zagraniczną w sposób egoistyczny, charakterystyczny dla natury ludzkiej. W taki sposób postępuje Federacja Rosyjska dążąc do integracji obszaru postradzieckiego, odzyskania utraconej po rozpadzie Związku Radzieckiego strefy wpływów oraz wzmocnienia pozycji na arenie międzynarodowej. Celem opracowania jest próba przeniesienia założeń paradygmatu realistycznego na grunt polityki Federacji Rosyjskiej w stosunku do państw powstałych w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego, ze szczególnym uwzględnieniem rosyjskiej polityki zagranicznej wobec Ukrainy.

Słowa kluczowe: paradygmat realistyczny, stosunki międzynarodowe, polityka zagraniczna, obszar postradziecki

Wprowadzenie

Upadek Związku Radzieckiego i ładu jałtańsko-poczdamskiego spowodował chaos na obszarze dawnego ZSRR. Na jego miejscu powstało piętnaście państw, które obecnie zaliczane są do obszaru postradzieckiego¹. Prezentowane analizy są próbą uzasadnienia polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec państw należących do obszaru postradzieckiego, ze szczególnym uwzględnieniem kierunków rosyjskiej polityki zagranicznej wobec Ukrainy. Wstępnym założeniem opracowania jest teza, że obok czynników geopolitycznych wyjaśniających zachowanie Rosji, konieczne jest uwzględnienie przyjęcia przez Kreml zasad paradygmatu realistycznego.

W analizach wykorzystano obszerną literaturę z zakresu stosunków międzynarodowych, dotyczącą polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec

¹ Na potrzeby niniejszej pracy obszarem postradzieckim będą nazywane położone na południe i zachód od Rosji kraje, które powstały po rozpadzie Związku Radzieckiego.

obszaru postradzieckiego, wśród której należy wyróżnić publikacje S. Bielenia (2006, 2011), A. Bryc (2009), R. Bäcker (2007, 2008), oraz A. Włodkowskiej (2006, 2008).

Istota paradygmatu realistycznego

Do przedstawicieli realizmu należy zaliczyć takich badaczy jak R. Niebuhr, H. Morgenthau, A. Wolfers, H. Kissinger oraz G. Kennan. Klasyczne założenia realizmu sformułował H. Morgenthau w 1948 roku. Wymienił on pięć poniżej przedstawionych podstawowych zasad realizmu.

Po pierwsze „(...) polityka, podobnie jak społeczeństwo, rządzi się obiektywnymi prawami zakorzenionymi w ludzkiej naturze. Aby ulepszyć społeczeństwo, trzeba najpierw zrozumieć prawa według których ono żyje. Prawa te są niezależne od naszej woli, zatem podważanie ich będzie groziło porażką” (Morgenthau 2010, s. 20). W myśl tej zasady polityka, jak i postępowanie ludzi, jest prowadzona w sposób egoistyczny i jest skierowana przede wszystkim na osiągnięcie interesu narodowego. Zgodnie z myślą geopolityczną polityka państwa jest skierowana na osiągnięcie bezpieczeństwa, rozwoju i chwały. Gdy chodzi o tego typu kategorie, zawsze liczy się efekt materialny: „jednostki polityczne chcą rozszerzyć swoje terytorium lub zebrać zasoby, by żyć w sposób niezagrożony, a przynajmniej mieć środki, by móc się niebezpieczeństwu oprzeć” (Aron 1995, s. 106).

Po drugie „drogowskazem, który pomaga realizmowi politycznemu odnaleźć się w gąszczu polityki międzynarodowej, jest pojęcie interesu zdefiniowanego w kategoriach potęgi. Ustanawia politykę jako autonomiczną sferę działania i zrozumienia niezależną od innych sfer (...)” (Morgenthau, op.cit. s. 21). Należy tu zaznaczyć, że zakres pojęcia „potęga” obecnie jest nieco odmienny od tego, który obowiązywał podczas konstruowania założeń teoretycznych klasycznego realizmu.

Po trzecie „realizm zakłada, że kluczowe pojęcie interesu zdefiniowanego w kategoriach potęgi jest kategorią obiektywną i uniwersalnie ważną, ale nie wyposaża tego pojęcia w ustalone raz na zawsze znaczenie. Idea interesu (...) jest istotą polityki niezależnie od okoliczności czasu i miejsca” (ibid. s. 26). Działanie zarówno jednostek, jak i państw jest bezpośrednio zdominowane przez interesy. Polityka zagraniczna państw zależy od interesów, które w głównej mierze są determinowane przez kontekst polityczny, ekonomiczny i kulturalny konkretnego państwa. Państwo na arenie międzynarodowej egoistycznie dąży do zwiększenia własnej potęgi i realizacji interesu narodowego. Tezy te są bardzo bliskie niektórym zasadom sformułowanym przez klasyków geopolityki w początkowym okresie jej rozwoju.

Po czwarte „realizm polityczny jest świadomy moralnego znaczenia działania politycznego. Jest również świadomy nieuniknionego napięcia pomiędzy nakazami moralnymi a wymogami skutecznego działania

politycznego” (ibid. s. 28). Realizm w polityce zagranicznej państw zakłada, iż działania państwa na arenie międzynarodowej nie mogą być podporządkowane uniwersalnym zasadom moralnym, ponieważ moralna dezaprobata na rzecz niektórych działań podejmowanych przez elity polityczne w celu realizacji interesu państwa może doprowadzać do niepożądanych skutków politycznych i społecznych.

Po piąte „realizm polityczny odmawia utożsamiania moralnych aspiracji konkretnego narodu z uniwersalnymi prawami, które rządzą wszechświatem. Czyni rozróżnienie między prawdą i opinią, podobnie jak między prawdą i bałwochwalstwem. (...) Wiedzieć, że narody są poddane prawu moralnemu to jedno, ale twierdzić, że posiada się pewność, co jest dobre, a co złe w stosunkach między narodami, to zupełnie inna kwestia”. Dla polityki zagranicznej państw charakterystyczne powinno być umiarkowanie w sądach moralnych (ibid. s. 29, 30). Kluczowe wydaje się być unikanie wartościowania w stosunkach między narodami, czyli wskazywania, które działania są dobre, a które złe, ponieważ w paradygmacie realistycznym są to kategorie względne. Realizm polityczny w klasycznej wersji H. Morgenthau był niejednokrotnie poddawany krytyce przez J. Mearsheimera, J. Greco, J. Vasqueza, ale paradygmat realistyczny jest wciąż aktualny i umożliwia badaczom stosunków międzynarodowych udzielanie odpowiedzi na pytania dotyczące polityki międzynarodowej i potęgi państw (Sawicka 2011). Poniższe analizy dotyczą polityki zagranicznej Rosji w stosunku do krajów obszaru postradzieckiego. Ze względu na zróżnicowanie pod względem poziomu rozwoju gospodarczego, położenia i innych cech, w celu analizy kraje te podzielono na cztery grupy: państwa bałtyckie (d. Pribaltika), Zachodni Turkiestan (d. Radziecka Azja Środkowa), Południowy Kaukaz (d. Zakaukazie), oraz kraje zachodniej Rusi (Ukraina i Białoruś). Wszystkie te obszary są traktowane w rosyjskiej polityce jako tzw. bliska zagranica.

Państwa bałtyckie

Relacje rządu rosyjskiego z władzami państw bałtyckich (Litwy, Łotwy i Estonii) należy określić, jako trudne ze względu na problemy graniczne, narodowościowe i energetyczne. Przystąpienie wyżej wymienionych państw do Unii Europejskiej i NATO niewątpliwie wpłynęło na zmianę charakteru rosyjskiej polityki zagranicznej. Po 2004 roku władze rosyjskie straciły możliwość przeciwdziałania przystąpieniu państw bałtyckich do struktur europejskich oraz wynegocjowania korzystnych warunków w związku z akcesją tych państw do Unii Europejskiej (Żurawski vel Grajewski 2008). Trudności w porozumieniu się między Federacją Rosyjską a państwami bałtyckimi wynikały ze sporu granicznego. Z powodu przesunięcia granicy z Łotwą i Estonią w 1944 roku na korzyść Rosji (w ramach ZSRR), po odzyskaniu niepodległości w 1992 roku łotewskie i estońskie władze domagały się od Rosji przywrócenia granic w takim kształcie, jak zostały one wytyczone na mocy Traktatu z Tartu z 2 lutego

1920 roku. Przywrócenie tych granic umożliwiłoby Estonii odzyskanie rejonu peczorskiego i Iwangorodu (ok. 2.3 tys. km²), natomiast Łotwa odzyskałaby część powiatu abrenskiego (1,6 tys. km²). Nie było to jednak możliwe do zaakceptowania przez władze rosyjskie (Górka-Winter 2005). Negocjacje między Rosją i Łotwą oraz Rosją i Estonią trwały wiele lat. Problem z uregulowaniem granic niewątpliwie był elementem gry politycznej Rosji na arenie międzynarodowej, mającej na celu zmniejszenie wiarygodności Łotwy i Estonii. Należy również podkreślić, iż tereny sporne są w większości zamieszkiwane przez ludność rosyjskojęzyczną, co w przypadku zmiany ich przynależności mogłoby w przyszłości wywołać konflikty na tle narodowościowym. Ostatecznie dwustronny traktat graniczny między Rosją a Łotwą został ratyfikowany w 2007 roku, natomiast traktat graniczny między Rosją a Estonią dopiero w 2014 roku. Na mocy tych traktatów tereny sporne przypadły Federacji Rosyjskiej. Władze litewskie natomiast nie miały podobnego problemu i już w 1997 roku doprowadziły do rozwiązania kwestii granicznych.

Dokonując analizy polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec państw bałtyckich, nie sposób pominąć kwestii narodowościowej. Kraje te, w szczególności Estonię i Łotwę, zamieszkuje liczna mniejszość rosyjskojęzyczna. Federacja Rosyjska niejednokrotnie wykorzystywała jej obecność w celu wywarcia wpływu na politykę suwerennych państw (Żurawski vel Grajewski 2011). Rosja niejednokrotnie akcentowała, iż polityka prowadzona wobec Rosjan zamieszkujących państwa bałtyckie jest niezgodna z postanowieniami Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz Europejską Kartą Języków Regionalnych i Mniejszościowych. Mimo wielu oskarżeń ze strony rosyjskiej o łamanie praw rosyjskojęzycznej ludności w państwach bałtyckich, instytucje międzynarodowe zajmujące się obroną praw człowieka generalnie nie mają zastrzeżeń do ustawodawstwa krajów bałtyckich w kwestii mniejszości narodowych (Hyndle, Kutysz 2016, s. 42-43). Podkreślić należy również, iż państwa bałtyckie będąc krajami demokratycznymi, należącymi do Unii Europejskiej, nie mogą z zasady prowadzić restrykcyjnej polityki wobec mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących ich terytoria. Nie oznacza to jednak pełnej harmonii w stosunkach etnicznych na terytoriach państw bałtyckich, o czym świadczą także problemy polskiej mniejszości zamieszkującej Litwę.

Zachodni Turkiestan

Państwa Zachodniego Turkiestanu (Kazachstan, Kirgizja, Tadżykistan, Uzbekistan i Turkmenia) w swojej polityce nie dążą do prowadzenia samodzielnej polityki, akceptując rosyjskie przywództwo w regionie (poza Uzbekistanem w latach 1995-2005). Taka postawa władz tych państw stwarza sytuację, w której polityka ze strony rosyjskiej może być kształtowana w oparciu o racjonalne przesłanki ekonomiczne, a zwłaszcza wolę kontrolowania znajdujących się tam zasobów energetycznych. Ponadto w państwach

Herasymentko, V., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec obszaru postradzieckiego w świetle paradygmatu realistycznego, Przegląd Geopolityczny, 18, 2016, s. 125-135.*

Turkiestanu obecne są liczne mniejszości rosyjskie, które rosyjskie władze zachęcają do osiedlenia się w Rosji, licząc że rozwiązałyby to problemy demograficzne Rosji (Łomanowski, Musiałowicz 2006, s. 34).

Mimo iż Federacja Rosyjska wobec państw Zachodniego Turkiestanu prowadzi politykę umiarkowaną, to obszar ten jest niestabilny a zarazem niezwykle ważny dla władz rosyjskich ze względu na bezpieczeństwo oraz kwestie ekonomiczne (wydobycie i tranzyt surowców energetycznych). Ze względu na niestabilność regionu i utrzymywanie się tam reżimów autorytarnych, a także z powodu nieprzestrzegania norm prawa międzynarodowego, jest to obszar mało atrakcyjny dla inwestorów zagranicznych, co ułatwia władzom na Kremlu utrzymanie i rozszerzenie tam swoich wpływów². Równie ważne wydaje się z punktu widzenia Moskwy niedopuszczanie do zwiększania się w regionie wpływów innych mocarstw. Wynika to z postrzegania państw regionu nie jako partnerów, tylko przedmiotu polityki (wyjątek stanowią relacje z Kazachstanem mające, z pewnymi zastrzeżeniami, charakter partnerski) oraz z żywego w rosyjskim myśleniu zimnowojennego paradygmatu, definiującego świat jako arenę walki mocarstw o strefy wpływów. Zgodnie z tym paradygmatem, polityka Moskwy wobec Zachodniego Turkiestanu stanowi w dużym stopniu wypadkową jej relacji z Pekinem i Waszyngtonem (oraz z Ankarą, Teheranem, Delhi i Islamabadem), dlatego można odnieść wrażenie, że bywa niekonsekwentna i/lub reaktywna (Górecki 2014, s. 7). O hegemonii Rosji na tym obszarze świadczy jej obecność gospodarcza i wojskowa. Stanowi ona wyraz realizacji idei eurazjatyizmu, zgodnie z którą kraje Azji to obszar, z którym jest związana przyszłość mocarstwowej pozycji Rosji. To one współtworzą bowiem układ geopolityczny, który ma pomóc Rosji w jej powrocie na drogę hegemonii, także wobec Europy.

Południowy Kaukaz

Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Kaukazu Południowego (Gruzji, Armenii i Azerbejdżanu), jest niezwykle ważna ze względów ekonomicznych jak i strategicznych. Wpływy Kremla na sytuację państw Południowego Kaukazu są postrzegane jako priorytet w rosyjskiej polityce zagranicznej, ponieważ umożliwiają nie tylko utrzymywanie regionu w rosyjskiej strefie wpływów, ale również i umocnienie mocarstwowej pozycji Rosji. Ze względu na fakt, iż państwa Południowego Kaukazu wybrały odmienne opcje polityczne, Federacja Rosyjska skutecznie stosuje tam taktykę „dziel i rządź”, która polega na podsycaniu konfliktów między kaukaskimi narodami. Władze na Kremlu doskonale znają lokalne sceny polityczne oraz utrzymują kontakty z elitami poszczególnych państw, co umożliwia wywieranie wpływu na ich politykę. Należy również podkreślić, iż Moskwa wobec państw kaukaskich coraz częściej

² K. Gołaś, *Federacja Rosyjska wobec państw Azji Środkowej*, <http://geopolityka.net/kamil-golas-federacja-rosyjska-wobec-panstw-azji-srodkowej/>, (24.05.2016).

Herasymentko, V., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec obszaru postradzieckiego w świetle paradygmatu realistycznego, Przegląd Geopolityczny, 18, 2016, s. 125-135.*

wykorzystuje tzw. „miękką siłę” (soft power), wykorzystując fakt, że byłe republiki radzieckie tworzą jednolitą przestrzeń językową i informacyjną. Do katalogu miękkich instrumentów nacisku na państwa kaukaskie między innymi należy zaliczyć rosyjskie massmedia, finansowanie organizacji pozarządowych, wspieranie reżimów autorytarnych, eksport „suwerennej demokracji”, rosyjskie obywatelstwo i emerytury, szkolenia wojskowe (Leonard, Popescu 2008, s. 30).

Federacja Rosyjska na Kaukazie Południowym posiada również interesy ekonomiczne, które związane są przede wszystkim z wydobyciem surowców energetycznych i trasami przesyłowymi. Niestabilność regionu (konflikty etniczne, terroryzm) negatywnie wpływa na atrakcyjność inwestycyjną regionu. Zachodnie korporacje niechętnie inwestują w niestabilnych regionach, co ułatwia rosyjskim władzom pełną kontrolę sektora energetycznego. W myśl założeń rosyjskiej polityki energetycznej Federacja Rosyjska będzie dążyć m.in. do wpływania na cenę surowców energetycznych, wzrostu udziałów w zagranicznych koncernach energetycznych, zachowania wysokiego poziomu produkcji surowców energetycznych oraz kontrolowania tras przesyłowych surowców energetycznych³. Federacja Rosyjska dąży do kontroli energetyki w regionie i ograniczenia udziału korporacji z państw trzecich: „Z jednej strony firmy rosyjskie, przy wsparciu rządu, uczestniczą w większości inwestycji energetycznych na Kaukazie, z drugiej Rosja wykorzystuje kontrowersje prawne, dotyczące statusu Morza Kaspijskiego, a tym samym, w pewien sposób, reguluje dostęp inwestorów spoza regionu. (...) w rezultacie bardzo częsta jest sytuacja, w której inwestycje w tranzyt i złoża surowców energetycznych opierają się na czynnikach politycznych, a rachunek ekonomiczny jest obecny raczej gdzieś w tle” (Gołaś 2011, s. 113; Topolski 2012).

Rosyjska strategia wobec Kaukazu Południowego jest związana również z rosyjskim bezpieczeństwem narodowym. Jest to region bardzo niestabilny z licznymi konfliktami: ormiańsko-azerskim o Górski Karabach, abchasko-gruziński, osetyjsko-gruziński. Federacja Rosyjska z jednej strony uczestniczy w rozwiązywaniu tych konfliktów, a z drugiej dąży do utrzymania ich w tak zwanym „stanie zamrożenia”, co stwarza możliwość wywierania wpływu na walczące strony. Stabilność polityczną utrudniają ponadto ruchy separatystyczne, terroryzm, ekstremizm religijny, nielegalny handel narkotykami i bronią.

Kraje zachodniej Rusi

Od rozpadu Związku Radzieckiego do dnia dzisiejszego trwa rywalizacja o wpływy na terenie Europy Wschodniej. Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw zachodniej części Rusi (Ukrainy, Białorusi, Mołdawii) jest uwarunkowana przede wszystkim dążeniem rosyjskich władz do odbudowania i wzmocnienia tu swoich wpływów (Kapuśniak 2010).

³ *Energetičeskaja strategija Rossji na pieriod do 2030 g.*, www.energystrategy.ru, (09.05.2016).

Herasymenko, V., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec obszaru postradzieckiego w świetle paradygmatu realistycznego, Przegląd Geopolityczny, 18, 2016, s. 125-135.*

Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy jest determinowana przede wszystkim celem geopolitycznym jakim jest niedopuszczenie do ściślejszej współpracy Ukrainy z NATO i Unią Europejską oraz do wzrostu wpływów politycznych Stanów Zjednoczonych na Ukrainie. Warto zaznaczyć, iż interesów łączących Ukrainę i Rosję nie sposób sprowadzić do kwestii tranzytu surowców energetycznych. Na przestrzeni lat władze Federacji Rosyjskiej prowadzą politykę skierowaną na utrzymanie Ukrainy we własnej strefie wpływów, korzystając przy tym z różnego rodzaju instrumentów. Zmiany w ukraińskiej polityce zagranicznej w prozachodnim kierunku spotykały się z gwałtowną reakcją władz rosyjskich, które zazwyczaj wykorzystywały szantaż gospodarczy (przerwy w dostawach gazu ziemnego) w celu wywarcia presji politycznej (Raś 2015, s. 107).

W celu ograniczenia zachodnich wpływów na politykę i gospodarkę Ukrainy Federacja Rosyjska na przestrzeni lat tworzyła sieć powiązań polityczno-biznesowych, które miały sprzyjać uzależnieniu się Ukrainy od Rosji. Stan „zawieszenia” Ukrainy między Federacją Rosyjską a Zachodem utrwalał „...ogólny niedowład instytucji państwa, oligarchizacja życia politycznego i gospodarczego, permanentne kłopoty makro i mikroekonomiczne oraz patologie społeczne ze wszechobecną korupcją na czele utrudniały „europejski wybór” Ukrainy” (ibid. s. 108). Prozachodnie ukierunkowanie władz na Ukrainie w 2014 roku oraz dążenie do podpisania umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską wywołały ostrą reakcję Federacji Rosyjskiej. Rosja dokonała ograniczonej interwencji zbrojnej na terytorium Ukrainy, która w świetle prawa międzynarodowego jest postrzegana jako agresja. Jak wynika z opinii Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej: „W świetle prawa międzynarodowego przyłączenie wchodzącego w skład terytorium Ukrainy Półwyspu Krymskiego (Krymu) do Federacji Rosyjskiej należy kwalifikować jako aneksję, tj. nielegalne nabycie terytorium innego państwa w drodze użycia i/lub groźby użycia siły zbrojnej”⁴.

Federacja Rosyjska nie tylko dokonała niezgodnej z prawem międzynarodowym aneksji Półwyspu Krymskiego, ale także wsparła działania prorosyjskich separatystów we wschodnich i południowych obwodach Ukrainy, co w konsekwencji umożliwiło powołanie samozwańczej Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej. Obecna polityka Federacji Rosyjskiej jest kolejnym przykładem konsekwencji w utrzymywaniu byłych republik radzieckich we własnej sferze wpływów.

Bez wątpienia, rosyjska polityka wobec Ukrainy od pierwszej połowy 2014 roku do chwili obecnej sprawia, iż realizm ponownie staje się ważnym sposobem interpretowania stosunków międzynarodowych (Klein 2014, s. 13).

⁴ Opinia Doradczego Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych RP w sprawie przyłączenia Półwyspu Krymskiego do Federacji Rosyjskiej w świetle prawa międzynarodowego, s. 2, <http://www.msz.gov.pl/resource/382f0629-a114-442a-9cf4-6456ca7b80c1:JCR>, (29.05.2016).

Herasymenko, V., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec obszaru postradzieckiego w świetle paradygmatu realistycznego, Przegląd Geopolityczny, 18, 2016, s. 125-135.*

Jak podkreśla W. Olejniczak: „ [Europejscy przywódcy] najwyraźniej nie docenili ani geopolitycznego charakteru Ukrainy, ani swobody i determinacji, z jaką Putin kształtuje swoją politykę. Idealizm przegrał z realizmem”⁵.

Białoruś również zajmuje szczególne miejsce w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej ze względu na jej położenie geograficzne i znaczenie geopolityczne. Obecne stosunki między Federacją Rosyjską a Białorusią można określić, jako stabilne, ponieważ ze względu na pogarszające się stosunki z Zachodem rosyjskie władze nie atakują reżimu A. Łukaszenki, a prezydent Białorusi ze swojej strony dotrzymuje wszystkich porozumień zawartych z Rosją dotyczących cel i innych kwestii handlowych.

Pomimo faktu, iż obecnie polityka Federacji Rosyjskiej wobec Białorusi jest stabilna, rosyjskie władze dążą do zwiększenia swoich wpływów na Białorusi poprzez zacieśnienie integracji ekonomicznej z Białorusią w związku z przystąpieniem do Unii Celnej, bezpośrednie inwestycje na Białorusi (rosyjscy inwestorzy biorą aktywny udział w prywatyzacji białoruskich przedsiębiorstw), utrzymanie monopolu na dostawy gazu, utrzymanie kontroli nad całą infrastrukturą tranzytu gazu; utrzymywanie zależności Białorusi od rosyjskiej ropy naftowej (Wierzbowska-Miazga 2013).

Celem polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej wobec Mołdawii jest trwale włączenie tego państwa do rosyjskiej strefy wpływów. Wśród priorytetów rosyjskiej polityki wobec Mołdawii należy utrzymanie obecności wojskowej na terytorium Mołdawii i niedopuszczenie do integracji Mołdawii w ramach Unii Europejskiej. Realizację priorytetów rosyjskiej polityki zagranicznej wobec Mołdawii umożliwia utrzymywanie w stanie tak zwanego „zamrożenia” sporu o Naddniestrze oraz uzależnienie Mołdawii od dostaw rosyjskiego gazu. Niemniej ważnym elementem wywarcia wpływu na mołdawskie władze jest szerzenie rosyjskiej propagandy na temat korzyści euroazjatyckiej integracji wśród mołdawskiego społeczeństwa przy pomocy rosyjskiej telewizji i rosyjskojęzycznej prasy. Naddniestrze jest ponadto istotnym elementem obecności w regionie oraz środkiem pośredniego oddziaływania na Balkany. Utrzymywanie sporu w stanie zawieszenia jest korzystne dla interesów Rosji, która dzięki temu może realizować zasadę „dziel i rządź”. Wydaje się, że kwestii nie uda się rozwiązać dopóki Rosja nie stwierdzi, że nie jest dłużej zainteresowana utrzymywaniem swojej obecności militarnej na tym obszarze lub nie zabezpieczy swoich interesów w jakiś inny sposób”.

Pomimo faktu, iż Mołdawia w lipcu 2014 roku podpisała umowę stowarzyszeniową perspektywa członkostwa w Unii Europejskiej jest odległa, a tak zwane „zawieszenie” Mołdawii między Rosją a Zachodem może powodować obawy, iż agresywna rosyjska polityka może dotknąć także tego małego kraju. Należy również podkreślić, iż w świetle Konstytucji Republiki

⁵ W. Olejniczak, *Ukraina – po pierwsze: realizm*, <http://wojciecholejniczak.natemat.pl/101145,ukraina-po-pierwsze-realizm>, (29.05.2016).

Herasymenko, V., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec obszaru postradzieckiego w świetle paradygmatu realistycznego, Przegląd Geopolityczny, 18, 2016, s. 125-135.*

Moldawii jest ona państwem neutralnym, co uniemożliwia jej członkostwo w NATO. Brak pełnego członkostwa w Unii Europejskiej, przy jednoznacznych europejskich aspiracjach Kiszyniowa, może być dla rosyjskiego kierownictwa okazją do podjęcia działań w ramach ponownej "reintegracji" obszaru postsowieckiego. Jedyną realną gwarancją bezpieczeństwa jest w tej sytuacji członkostwo w Sojuszu Północnoatlantyckim"⁶.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonych analiz dotyczących polityki Federacji Rosyjskiej wobec byłych republik radzieckich można stwierdzić, iż wyjaśnienie tej polityki bez uwzględnienia zasad paradygmatu realistycznego byłoby bardzo trudne. Dla państw aspirujących do pozycji mocarstwa paradygmat ten to obecnie jedyna opcja. W przypadku Rosji realizm splata się z elementami wywodzącymi się z cywilizacji turańskiej. Dlatego państwo to stanowi zagrożenie dla suwerenności i skuteczności działań innych państw na arenie międzynarodowej. W stosunku do Europy zagrożenie to jest tym bardziej widoczne, że wielu liderów Unii Europejskiej zdaje się go nie dostrzegać. Tymczasem realizm rosyjskiej polityki zagranicznej nie tylko pozwala ją zrozumieć (uzasadnić) ale także może stanowić bazę dla predykcji przyszłych przedsięwzięć politycznych, które zapewne już znajdują się na biurkach kremlofskich strategów.

Literatura

- Aron R., 1995, *Pokój i wojna między narodami*, Warszawa.
- Bäcker R., 2007, *Rosyjskie myślenie polityczne za czasów prezydenta Putina*, Toruń.
- Bäcker R., 2008, *Autorytaryzm rosyjskiego obozu władzy*, [w:] J. Babiak (red.), *Wyzwania i zagrożenia dla Europy XXI wieku*, Poznań.
- Bieleń S., 2006, *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*, Warszawa.
- Bieleń S. (red.), 2011, *Wizerunki międzynarodowe Rosji*, Warszawa.
- Bieleń S., Raś M. (red.), 2009, *Polityka zagraniczna Rosji*, Warszawa.
- Bryc A., 2009, *Rosja w XXI wieku: gracz światowy czy koniec gry?*, Warszawa.
- Gołaś K., 2011, *Region Kaukazu w polityce Federacji Rosyjskiej – wybrane aspekty*, „Przegląd Geopolityczny”, Tom 3.
- Górecki W., 2014, *Coraz dalej od Moskwy. Rosja wobec Azji Centralnej*, „Prace OSW”, nr 48.
- Górka-Winter B., 2005, *Problem granic Estonii i Łotwy z Federacją Rosyjską*, „Biuletyn PISM”, nr 59.

⁶ P. Henzel, *Moldawia celem kolejnej interwencji Rosji? Moskwa dysponuje mocną "kartą przetargową"*, <http://wiadomosci.onet.pl/swiat/moldawia-celem-kolejnej-interwencji-rosji-moskwa-dysponuje-mocna-karta-przetargowa/px1ne>, (29.05.2016).

Herasymenko, V., *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec obszaru postradzieckiego w świetle paradygmatu realistycznego, Przegląd Geopolityczny, 18, 2016, s. 125-135.*

- Hyndle J., Kutysz M., 2004, *Rosyjskojęzyczni na Łotwie i w Estonii*, „Prace OSW”, nr 14.
- Kapuśniak T., 2010, *Polityka energetyczna Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy: ciągłość i zmiana*, [w:] L. Zyblikiewicz, M. Czajkowski, P. Bajor (red.), *Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej. Wybrane aspekty stosunków z Polską, Ukrainą i Białorusią*, Kraków, s. 171-178.
- Klein G., 2014, *Polityka Rosji wobec „bliskiej zagranicy” – rosyjski realizm jako zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego*, „OBRONNOŚĆ. Zeszyty Naukowe”, nr 3(11).
- Leonard M., Popescu N., 2008, *Rachunek sił w stosunkach Unia Europejska – Rosja*, Londyn-Warszawa.
- Łomanowski A., Musiałowicz B., 2006, *Kierunki rosyjskiej polityki zagranicznej*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 2.
- Morgenthau H.J., 2010, *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, Warszawa.
- Raś M., 2015, *Polityka Rosji wobec Ukrainy i jej implikacje dla ładu międzynarodowego w Europie*, [w:] K. Czornik, M. Lakomy M. Stolarczyk, *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne*, Katowice.
- Sawicka M., 2011, *Paradygmat realistyczny – podejście dominujące w geopolityce*, „Przegląd Geopolityczny”, Tom 3.
- Topolski I., 2012, *Interesy Federacji Rosyjskiej wobec państw Południowego Kaukazu*, [w:] T. Stępniewski, *Kaukaz – kultura, społeczeństwo, polityka*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, zeszyt 2, s. 27-36.
- Wierzbowska-Miazga A., 2013, *Wsparcie drogą do podporządkowania. Rosja wobec Białorusi*, „Punkt Widzenia” 2013, nr 34.
- Włodkowska A., 2006, *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Wspólnoty Niepodległych Państw*, Toruń.
- Włodkowska A., 2008, *Problemy rosyjskiej dominacji na obszarze WNP*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, t. 8.
- Żurawski vel Grajewski P., 2008, *Polityka Unii Europejskiej wobec Rosji a interesy Polski 1991-2004*, Kraków-Warszawa.
- Żurawski vel Grajewski P., 2011, *Strategia Federacji Rosyjskiej wobec państw basenu Morza Bałtyckiego*, „Analizy Natolińskie”, nr 4(52).

The realism paradigm and Russian policy in relation to post-Soviet area

The paradigm of realism is based on a country-centered perception of international relations. Countries, pursuing their own interests, seek to increase their power, using a wide range of the means and methods. In order to achieve maximum effectiveness in the international arena, the states conduct foreign policy in a selfish way, that is typical for human behavior. States, like humans, strive for their security, development and glory, while their fundamental interests can be achieved through a variety of means. The

Herasymenko, V., Polityka Federacji Rosyjskiej wobec obszaru postradzieckiego w świetle paradygmatu realistycznego, Przegląd Geopolityczny, 18, 2016, s. 125-135.

Russian Federation is targeted at the integration of the post-Soviet area and strengthen its position in the international arena. The pro-European orientation of the new authorities in Ukraine, which belongs to a strategically important area for the Russian Federation directly influenced the imbalance in the implementation of the fundamental principles of the Russian foreign policy towards the post-Soviet area. The purpose of this article is to attempt to apply the assumptions of the realistic paradigm to the Russian Federation policies towards the area of the former Soviet Union, with particular emphasis on Ukraine.

Key words: realistic paradigm, international relations, foreign policy, post-Soviet area